

Posudek na disertační práci:

Diagnostika didaktických kompetencí studentů UK FTVS

Vedoucí disertační práce: doc. PhDr. Vladimír Süß, Ph.D.

Autor práce: Mgr. Kristýna Hubená

Posudek zpracoval: doc. PaedDr. Ladislav Bláha, Ph.D.

Disertační práce se orientuje na oblast sledování projevených didaktických kompetencí u studentů FTVS UK během výuky didaktik plaveckých disciplín. Z textu a obsahu práce je zřejmé, že realizovaná diagnostika směřuje k posouzení možnosti kombinovat výzkumné techniky, resp. hodnotící nástroje, které by umožňovaly dobře analyzovat a zhodnocovat výše uvedené kompetence. Toto zajímavé téma je podpořeno společensky vysoce aktuálním problematikou – podpořit zvyšování profesní připravenosti edukátorů v oblasti tělesné výchovy a sportu, v této práci pak konkrétně s příslušným přesahem do oblasti výuky plavání. Autorka si nevytyčila právě lehký úkol, neboť posuzování didaktických kompetencí není obecně nijak jednoduché a to tím spíše, že se v práci kombinuje aplikace několika výzkumných technik v náročném prostředí s variabilitou četných proměnných způsobenými účastníky výzkumu během stále se měnících podmínek. Z práce jsou rozeznatelné značná osobní zainteresovanost autorky, znalost prostředí šetření a také příslušných výzkumných technik, které se rozhodla využít a kombinovat. Téma práce považuji přínosné a rovněž argumenty pro realizaci tohoto šetření lze v textu práce nalézt.

Práce ve své podstatě vychází z obvyklého schématu výzkumně orientovaných prací. Autorka v dostatečné míře pracuje s odbornými zdroji, vychází se z ověřených závěrů jiných prací, obsah teoretické části usiluje především o zpřesnění problematiky zkoumání komunikace a vzájemné interakce mezi učitelem a žákem. Dostává se rovněž k důvodům vytvoření „Analýzy didaktické interakce“ (ADI) a následně její modifikace (MADI). Argumenty pro její aplikaci jako jednu z výzkumných technik předkládá v příslušných kapitolách textu, které uvádějí zkoumaný – řešený problém. Stylistická úroveň a formální stránka textu jsou obecně na standardní úrovni. Práci se obecně prolíná zájem autorky o uvedenou problematiku, snaha odvézt solidní práci s důrazem na přesnost a preciznost.

V rámci posudku se pokusím vyjádřit k některým částem přesněji, přičemž abstrakt oddělím zvlášť.

Před úvodem seznamuje čtenáře s obsahem práce **Abstrakt**. Abstrakt je strukturovaný a poměrně přehledně vystihuje řešenou problematiku. Umím si představit, že název práce by mohl být více ve shodě s formulací cíle práce. Z výsledků prezentuje možnou propojenost s aplikací použitých výzkumných technik a zastavuje se zejména u případových studií. Celkově abstrakt dobře uvádí čtenáře do problematiky práce. Je zakončen patřičnými klíčovými slovy, byť bych doporučil jejich rozšíření alespoň o zkratku „MADI“.

Teoretická východiska v sobě zahrnují několik kapitol, které se zkoumané problematiky úzce dotýkají. Autorka se pokouší zpřesnit nebo vymezit vybrané termíny a oblast zkoumání. Je to žádoucí strategie, kterou se autorka snaží řídit, ale se střídavými úspěchy. Zatímco oblasti komunikace a interakce učitel – žák jsou pokryty velmi bohatě (ke zvážení předřazení kapitoly věnované interakci před komunikaci; dále i návaznost interakce ve výuce Tv – předchází jí ale komunikace v plaveckém prostředí), podobně jako ADI a MADI, textu a naplnění myšlenky šetření by možná prospěla rovněž debata a rozbor nad výzkumy (rovněž zahraničními), které by byly vedeny těmi metodami (technikami), jež chce autorka v rámci výzkumné části práce používat a vzájemně kombinovat. Na druhou stranu lze tvrdit, že se jedná o techniky známé, běžně používané a odborná veřejnost je ovládá. Předkládaný text však uvádí patřičné zdroje, v podstatě výstižně předkládá argumenty zdůrazňující oprávněnost používání ADI a MADI v našich podmínkách a ještě více podtrhuje tradici v jejich užívání některými českými pracovišti. Autorku lze pochválit, že zmiňuje používání obou zmiňovaných analýz v různých podmínkách vyučovacího procesu nebo i v rámci tréninku. Otevírá také otázky, v jakých kategoriích nebo subkategoriích bylo možné najít příslušná zastoupení podle typu výuky. Takto vedená snaha nastoluje celou řadu otázek vedoucích k problémům a složitosti „učitelské profese“. Je dobře, že poměrně podrobná analýza závěrů některých prací pomáhá argumentačně podpořit realizaci této práce, neboť učitelská a odborná veřejnost musí zejména prostřednictvím „tvrdých dat“ přesvědčovat laiky o složitosti a náročnosti přípravy budoucích učitelů. Je ovšem zřejmé, že příprava a profesní růst každého učitele předmětu Tv jsou náročné. Jsou spojeny nejen s pohybově dovednostním základem, řadou znalostí z oboru, ale také s určitou dávkou pedagogicko psychologických kompetencí. Umění „učit“ je jistě do jisté míry vedle výše uvedené „vybavenosti“ dáno předpoklady, které je nutné rozvíjet. A právě techniky a jejich správné využívání, o kterých se v práci pojednává, mohou být cenným prostředkem v kultivaci studentů – budoucích učitelů. V tom spatřuji hlavní smysl této práce.

Cíle a úkoly jsou v textu jasně uvedeny. Podnět k jisté úpravě znění cíle nebo názvu zazněl v souvislosti s abstraktem. Hypotézy v rámci šetření nejsou uvedeny, částečně zřejmě právem, neboť díl šetření se ubírá cestou deskripce. Nicméně, alespoň „pracovní hypotéza(y)“ by byly jistě nápomocné v udržení „metodologického designu“ na cestě k zodpovězení stanovené výzkumné otázky a rozhodně by přispěly přehlednosti práce. Vhodně postavená hypotéza by zaručila min. přehlednost výsledků tam, kde se výzkum dotkne aplikace dotazníků, popř. další. Čtenář je rovněž připravován na předkládání případových studií, takže v tomto případě se těžiště šetření přesouvá do oblasti kvalitativně orientovaného šetření.

Metodika výzkumu obsahuje podstatná východiska pro orientaci čtenáře v aplikaci MADI, dotazníků a skupinových rozhovorů. Autorka primárně hovoří o triangulaci: popis interakce – dotazování – skupinový rozhovor. Je zřejmé, že si na sebe vzala poměrně složitý úkol, který se snaží udržet pod kontrolou tím, že podrobně popisuje „*Metody práce*“. Je otázka, zda právě její snaha prezentovat a popsat velmi podrobně každou z metod (technik) je vždy

bezpodmínečně nutná. Podle mého názoru by bylo čtenářem více oceněno, pokud by se soustředila na vymezení vztahů a vazeb výzkumných technik v rámci zmiňované triangulace, aby získané výsledky bylo možné posoudit s ohledem na stanovenou výzkumnou otázku. Uvádí se např. zúčastněné pozorování – znamená to, že už toto pozorování vedlo k prvotním záznamům, resp. získávání dat? Lze považovat deskriptivní statistiku nebo transkripci skupinových rozhovorů za výzkumnou metodu? Sama uvádí, že jde o disciplínu a proces (s. 88). Možná by některé části této kapitoly šly vhodně propojit s předchozí kapitolou „*Postup práce*“. Autorka podrobně prezentuje výzkumný soubor. Je třeba si uvědomit, že se jednalo o studenty v bakalářském stupni vzdělávání. Uvádí se, že se zúčastnilo celkem 104 studentů. Ačkoli MADI byla aplikována u třiceti z nich, ostatní zřejmě byli v pozicích žáků. Otázkou ovšem také je, jak se studenti – žáci zúčastňovali skupinových rozhovorů, jejich organizace určitě nebyla jednoduchou záležitostí.

Každá práce výzkumného charakteru naráží na problém počtu zkoumaných objektů, probandů, respondentů. V tomto směru nelze autorce nic vytknout, neboť objem použitých dat a rozborů byl zřejmě značný, pokud ke každému z třiceti zkoumaných probandů přistoupila podobným způsobem, jak je prezentováno v jednotlivých případových studiích.

V kapitole 4 je rovněž podkapitola „*Omezení práce*“, která dokladuje složitost práce s probandy a technikou.

Kapitola **Výsledky** začíná souhrnným vyhodnocováním studentů v kategoriích MADI. Tyto výsledky jsou prezentovány přehlednými tabulkami doplněnými příslušnými komentáři. Jsou velmi dobře popsány a čtenář se přes složitost a komplexnost údajů v nich díky zasvěceným komentářům dobře orientuje. Tabulky obsahují hodnoty relativních četností a směrodatných odchylek. Označení a uvedení výstižnějších názvů tabulek bych preferoval nad samotnou tabulku. Je poněkud zavádějící, pokud hodnoty v tabulce 5 a 6 – hodnocení v 7 kategoriích nedávají v případech, že se uvádí relativní četnost, celkem 100% (měly by být doplněny informací, co dává poměrně velkou zbylou část...). Kapitolou 5.2 začíná vyhodnocování dotazníků. I tato výsledková část se sestává z řady tabulek provázených podrobným komentářem. Komentář zároveň upozorňuje na některé zajímavé okolnosti v hodnocení samotnými studenty – žáky a fakultním učitelem. Musím se zastavit u formální nesrovnalosti. Název kapitoly - 5.2.1 *Porovnání hodnocení fakultního učitele a „žáků“* a text: „Porovnání fakultního učitele a „žáků“ je tvořeno rozdílem hodnocení fakultního učitele a průměrným hodnocením „žáků“ ve všech otázkách na celou skupinu vystupujících studentů (tab. 8.)“ – je třeba si uvědomit, zda se jedná skutečně o hodnocení těchto osob nebo skupiny nebo hodnocení provedené těmito osobami a těmito skupinami... Bohužel, celá kapitola se nese v tomto duchu ne zcela korektního uvádění hodnocení příslušnými osobami a skupinami... Podobně tak kapitola 5.2.2 *Hodnocení dotazníky*.

Položky dotazníků byly většinou formulovány se snahou podchytit kvalitu zkoumaných – sledovaných jevů. Jednalo se o zhodnocení těchto jevů na stupnici, která byla volena znalecky a s preferencí dobře specifikovat úroveň dosažené „kvality“ u sledovaného jevu. Osobně spatřuji určité riziko ve vyhodnocování jednotlivých položek „průměrnými hodnotami“ a směrodatnými odchylkami, neboť charakter položek nezajišťuje kontinuální skóre. Přesto

však aplikované ošetření poskytuje poměrně dobrý přehled o odlišnostech v hodnocení prováděném fakultními učiteli a studenty v pozicích „žáků“. Chápu snahu autorky předložit velmi přehledné a zřejmé vyjádření výsledků k hodnocení dotazníky, ale správnost či korektnost hodnocení se komplikuje používanými „průměry absolutních rozdílů“ a jejich standardními odchylkami – otázkou zde zůstává „váha“ průměrných hodnot získanými od studentů (jaký byl rozhodující počet hodnotících dotazníků ze strany studentů i fakultního učitele). V rámci obhajoby bych poprosil autorku práce o vysvětlení tohoto způsobu ošetření dat.

Případové studie vnímám jako dobrý a přínosný výstup z hodnocené činnosti studenta. Pokud byl onen výstup se studentem prodiskutován do hloubky i na základě této analýzy, jistě mu to mohlo (za předpokladu, že je motivován ke studiu a zvyšování svých kompetencí) přinést řadu cenných informací a podnětů pro dovednost „vést a realizovat výuku“ a ostatně i jeho další osobnostní rozvoj nebo zlepšení profesních dovedností. Zajímavé jsou rozdílnost některých názorů a hodnocení – viz první studie – např. ukázky pohybových činností. To by signalizovalo další jevy – nepřipravenost studenta a hodnotitelů – zde tedy opět studentů prezentovat dovednost nebo ji zhodnotit jako správně provedenou. Pak je otázka, zda jsou studenti připraveni realizovat „didaktiku“. To ovšem není záležitost této studie... Vyhodnocení případových studií však někdy signalizuje i určitý rozpor mezi výsledky – předkládanými daty z MADI a výsledky z dotazníků nebo skupinových rozhovorů (např. rozpor mezi podávanými ZV informacemi a korekcí u 1. studie – str. 110). „Celkově můžeme říci, že v případě tohoto studenta se výsledky, které jsme získali pomocí všech výzkumných metod, z větší části, shodují“ – je konstatování, které by se dalo očekávat, otázkou vždy zůstává míra shody a naše spokojenost s touto mírou shody... Shoda výsledků získaných všemi popsány metodami a notná dávka spokojenosti s ní jde napříč všemi případovými studii.

Diskuse působí kvalifikovaným dojmem, autorka se vrací k řadě výsledků a rozebírá získané výsledky z několika pohledů a v kontextu s podobnými studii. Částečně se dostává i ke studiím, které realizovala v minulosti a podtrhuje tak dojem „zkušené výzkumnice v oblasti MADI“. Zcela logicky uvádí, že hodnoty z MADI jsou odlišné podle typu výuky, podle toho, u jakých probandů je realizována. V rámci diskuse se neposkytuje žádný univerzální návod, jak pracovat se získanými údaji a daty, nicméně z textu plyne již závažnost situace a důležitost uvědomovat si včas potřebu optimálně vedené výuky i prostřednictvím správně navozené interakce a zejména pak komunikace. Samozřejmě se vrací k výsledkům vlastní studie, které již tak na četná data a výsledky bohatou diskusi dále zpestřují a rozšiřují. V rámci diskuse zároveň odpovídá na výzkumnou otázku.

Z mého pohledu by bylo vhodné uvést poznámku, která je spíše obecného charakteru a souvisí s výběrem probandů a zcela určitě by souvisela s výsledky práce. Je třeba si uvědomit, že na pozicích žáků byli studenti, což pro samotné výstupy má svá pozitiva i negativa, která se promítají i do „interakce“. Bez nich by ovšem nemohlo dojít k dotazníkové části šetření. Tj. limitou studie a vlastně zmiňované triangulace je použití celé

kombinace metod právě „jen pro výuku tohoto typu“, aby byla zajištěna zpětná vazba od dostatečně kultivovaných osob.

Závěr je stručný a jasný a je vlastně zhodnocením šetření i ve vztahu k cíli práce.

Konkrétní připomínky a dotazy:

- Použitá formulace: „Problém odlišnosti komunikace mezi studentem – studentem a studentem – žákem. Z toho vyplývá, že komunikace je verbální termín (Billings, Butterworth & Turman, 2015). – Můžete jinými slovy vyjádřit myšlenku ve sdělení ... co je verbální termín?
- Str. 25 - Lze tedy říci, že pedagogická komunikace tvoří základní výbavu učitele, je nepostradatelnou součástí jeho profesních kompetencí nezbytných pro vykonávání učitelské profese. Podle mě PK netvoří výbavu, ale je proces, který je součástí výuky – vzdělávání...
- Str. 29 - Pojednání o přehledové studii Mareše (2016) lze z části možné považovat za zbytečné (kritéria výběru), vhodné je vybrat to, co se vztahuje přímo ke studii...

Překlepy, chyby, nejasnosti, doporučení:

- Str. 44 - V běžném životě, stejně jako ve výchovně vzdělávacím procesu, je interakce a komunikace navzájem propojena – by mělo být jsou navzájem propojeny...
- Úkoly práce – částečně formulovány imperativním stylem a částečně jako „konstatování jevu, činnosti apod. – např. stanovit období..., analyzovat x Kódování...
- Proč je výzkumná otázka označena jako 1), když je položena jediná...
- Jak uvádí Rychtecký & Fialová (2002) osobnost učitele... proč ne úprava se spojkou „a“
- Str. 24 - Naopak to vypovídá o tom, že žákovi chybí potřebná znalost nebo může odpírat učiteli pozornost. (Šed'ová, Švaříček & Šalamounová, 2012). – závorka mezi větami, chybná interpunkce.
- Str. 45 Nezbytným předpokladem je plné zapojení žáky do procesu tělesné výchovy. – čeho?
- Str. 46 - K dalším osobnostem zabývající se výzkumy v oblasti učitelovi činnosti, kteří ovlivnili vznik analýzy didaktické interakce, patří R.F. Bales (1950), A. Bellack et al. (1966) a A. Bellack (1968). – nešťastné vyjádření.
- Str. 68 - dále pak v prostředí plavání Hubená (2014a), Hubená (2014b), Hubená (2014c), Hubená et. al. (2015) a... proč tak složitě...
- Str. 22 Bez ní by se výchova a vzdělávání nemohli uskutečňovat. Podobně chyby ve shodě podmětu s přísudkem na str. 24; 131; 133.

Tyto drobné nedostatky kazí celkově příznivý dojem z formální stránky předloženého textu.

Seznam použité literatury je psán v principu správně, autoři jsou řazeni abecedně.

Závěrem posudku:

Disertační práce obsahuje nové poznatky, prokazuje aplikaci výzkumných technik, schopnost evidence dat, jejich vyhodnocení, zaujímání kritických postojů k získaným hodnotám a schopnost výsledky šetření interpretovat a přijímat závěry. Zároveň má potenciál podpořit rozvoj oboru, platí to zejména pro oblast diagnostiky činnosti budoucích edukátorů. Práce naráží na jisté limity dané možnostmi praktické realizace šetření a omezené aplikace stejných technik na podobný typ probandů, což ovšem nepovažuji za kritiku ve vztahu předložené práci. Interpretace dat rovněž naráží na své limity, které spatřuji zejména ve způsobu statistického vyhodnocení. Předložená disertační práce je však jako celek takovým odborným pojednáním, že podle mého názoru splňuje nároky disertace podle Řádu DS na FTVS UK. Proto tuto práci doporučuji k obhajobě a autorce udělení titulu Ph.D..

doc. PaedDr. Ladislav Bláha, Ph.D.

KTVS PF UJEP

České mládeže 8

Ústí nad Labem

4 0 0 9 6

Ladislav.Blaha@ujep.cz

Tel.: 475 283 219

V Ústí nad Labem, 26. 4. 2019